ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Головного державного санітарного лікаря України
від 1 липня 1999 р. N 28

2. Комунальна гігієна
2.2. Проектування, будівництво та експлуатація підприємств комунально-побутового обслуговування, закладів освіти, культури, відпочинку, спорту та інші.

Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ в населених пунктах України

Державні санітарні правила та норми

ДСанПіН 2.2.2.028-99

1. Галузь застосування

Державні санітарні правила та норми поширюються на органи та установи житлово-комунального господарства виконавчих комітетів місцевих (селищних) рад народних депутатів, сільвиконкоми, підприємства і організації, що надають ритуальні послуги чи реалізують предмети похоронного призначення на території України.

Видання офіційне
© Міністерство охорони здоров'я України
Головне санепідуправління

Ці санітарні норми не можуть бути повністю або частково відтворені, тиражовані і поширені без дозволу Головного державного санітарного лікаря України

Передмова

ДСанПіН 2.2.2.028-99

1. Державні санітарні правила та норми "Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ в населених пунктах України" розроблені в Українському науковому гігієнічному центрі МОЗ України (253660, м. Київ-94, вул. Попудренка, 50) авторським колективом в складі:

д. м. н. Чегринця Григорія Яковича, к. м. н. Вашкулата Миколи Павловича, к. м. н. Голюги Василя Андрійовича, н. с. Нікули Раїси Григорівни.

В розробці також брали участь:

Пастушенко Сергій Григорович, Парубець Микола Дмитрович, Герцман Дмитро Вікторович - Київська міська санітарно-епідеміологічна станція, м. Київ, вул. Некрасівська, 10;

Дренькало Марта Мечиславівна, Валявська Галина Іванівна - Український центр держсанепіднагляду МОЗ України, м. Київ, вул. Ярославська, 41;

Голубєва Галина Григорівна, Камеко Геннадій Кіпріянович, Зайцев Вячеслав Володимирович - Дніпропетровська обласна санітарно-епідеміологічна станція, м. Дніпропетровськ, вул. Філософська, 39-а.

2. Розроблені замість "Санитарных правил устройства и содержания кладбищ" N 1600-77 (ут. МЗ СССР от 10 февраля 1977 г.), які використані при розробці цього документа і, з затвердженням ДСанПіНу, втрачають чинність на території України.

3. Відповідно до *Закону України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення"* ДСанПіН "Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ в населених пунктах України" обов'язкові для виконання органами державної виконавчої влади, місцевого і регіонального самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

1. Загальні положення

1.1. Державні санітарні правила та норми включають основні гігієнічні вимоги щодо планування нових, утримання і санітарного упорядкування діючих кладовищ в населених пунктах України.

1.2. ДСанПіН є нормативним документом, обов'язковим для виконання посадовими особами та громадянами. Особи, винні в його порушенні, несуть адміністративну та кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

1.3. Державний контроль за дотриманням вимог даних санітарних правил та норм здійснюється установами та закладами державної санепідслужби відповідно до *Закону України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення"*.

2. Нормативні посилання

1. *Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" N 4004-XII від 24.02.94 р.*

2. *"Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів" N 379/1404,* затверджені Міністерством охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р.

3. ГОСТ 2874-82 "Вода питьевая. Гигиенические требования и контроль за качеством".

4. Державні будівельні норми і правила. "Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень", ДБН 360-92*. Міністерство України у справах будівництва і архітектури, Київ, 1993.

5. Інструкція про порядок поховання та утримання кладовищ у населених пунктах Української РСР. РДІ 204 УРСР 007-79, Київ, 1979.

3. Гігієнічні вимоги до облаштування кладовищ

3.1. Розміри земельних ділянок, які відводяться під кладовища традиційного поховання, повинні мати площу з розрахунку 0,24 га на 1 тисячу чоловік в міській місцевості і 0,1 га на 1 тисячу чоловік у сільській місцевості, кладовища урнових поховань - 0,02 га на 1 тисячу чоловік відповідно до ДБН 360-92*.

Примітка: Розміри земельних ділянок, які відводяться для поховання, допускається уточнювати залежно від співвідношення кладовищ традиційного поховання і кладовищ для поховання після кремації, які встановлюються за місцевими умовами.

3.2. Місцезнаходження кладовищної ділянки та її розміри передбачаються генеральним планом розвитку населеного пункту; відведення земельної ділянки під кладовище, проекти улаштування нових

кладовищ, розширення і реконструкції діючих підлягають погодженню з місцевими установами державної санітарно-епідеміологічної служби.

3.3. Територія ділянки, відведеної під кладовище, не повинна піддаватись дії зсувів і обвалів, затоплюватися чи підтоплюватися талими, дощовими і паводковими водами та має характеризуватись легко аерованими ґрунтами. Ділянка повинна мати схил у протилежний бік від населеного пункту і відкритих водоймищ, які використовуються для господарсько-побутових потреб.

3.4. Максимальний рівень стояння ґрунтових вод від поверхні землі на ділянці має бути не меншим 2-х метрів, якщо ґрунтові води знаходяться на рівні вище 2-х метрів від поверхні ґрунту, земельна ділянка повинна бути признана непридатною під кладовище.

3.5. Кладовища повинні бути розміщені в приміській зоні міських поселень і поблизу місць розташування сіл. Санітарно-захисна зона від території кладовища традиційного поховання і крематорію до житлових і громадських будівель, зон відпочинку, а також колективних садів та городів повинна бути не меншою 300 м (Державні санітарні правила N 379/1404), а від території кладовища для поховання урн після кремації до житлових і громадських будівель та об'єктів, що прирівнені до них, має бути не меншою 100 м.

Примітки: У санітарно-захисних зонах не можна допускати розміщення:

- житлових будинків з придомовими територіями, гуртожитків, готелів, будинків для приїжджих;

- дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, лікувально-профілактичних та оздоровчих установ загального та спеціального призначення зі стаціонарами, наркологічних диспансерів;

- спортивних споруд, садів, садівницьких товариств;

- джерел централізованого водопостачання, водозабірних споруд, споруд водопровідної розподільної мережі.

3.6. У сільських населених пунктах при розташуванні кладовища вище населеного пункту стосовно потоку ґрунтових вод, які живлять джерела децентралізованого господарсько-питного водопостачання (колодязі, каптажі тощо) та у випадку гідрологічного зв'язку поверхні кладовища з водоносним горизонтом санітарно-захисна зона збільшується до 500 м.

3.7. Територія кладовища в залежності від розмірів поділяється на такі зони:

- вхідна зона, на якій передбачається в'їзд і виїзд траурних кортежів, вхід для відвідувачів, квітковий кіоск, стенд з планом кладовища і правилами його утримання, затвердженими місцевими органами влади; стоянка автотранспорту повинна бути за межами кладовища;

- зона траурних церемоніалів, де розміщується приміщення траурних громадських обрядів (крематорій), або площадка для проведення траурних церемоній;

- зона поховання;

- адміністративно-господарська зона з окремим в'їздом, в якій розташовуються адміністративно-побутова споруда, гравірувальна майстерня, котельня (при значному віддаленні кладовища від мережі ТЕЦ), пункт прокату інвентарю по догляду за могилами, джерело водопостачання, громадські туалети.

3.8. Площа, яка відводиться безпосередньо під поховання, повинна бути не меншою (65 - 70) %, для проїжджих шляхів, алей, майданів, споруд та будівель - не меншою 15 %, для захисної зеленої зони по периметру ділянки та зелених насаджень - не меншою 20 % загальної площі кладовища. При озелененні кладовища необхідно забезпечити вільний доступ повітря для провітрювання та інсоляцію території, не допускаючи ущільнених посадок, чагарників і дерев з великою та густою кроною.

3.9. Забороняється відведення та освоєння земельних ділянок під кладовища:

- на територіях першого і другого поясів зон санітарної охорони джерел централізованого водопостачання, мінеральних джерел, першої та другої зон округу санітарної охорони курортів;

- на територіях з тріщинами в підстилаючих породах (якщо є доказаний гідрологічний зв'язок з водоносним горизонтом, який є джерелом водопостачання) і в місцях виклинювання водоносних горизонтів;

- на берегах відкритих водоймищ, які використовуються населенням для питного водозабезпечення або з культурно-побутовою метою.

3.10. На території кладовищ, що діють або проектуються, забороняється будівництво житлових і громадських будівель, промислових об'єктів, за винятком об'єктів похоронного обслуговування.

3.11. Кладовища повинні бути огороджені по периметру, мати впорядковані під'їзні шляхи, забезпечені транспортним зв'язком з містом та

сплановані з урахуванням необхідності швидкого видалення води атмосферних опадів.

3.12. Санітарно-захисна зона закритих кладовищ (по закінченню кладовищного періоду) до житлових, громадських будівель, установ і зон відпочинку та об'єктів, які прирівнені до них, може бути зменшена: в міських поселеннях до 50 м, у сільських поселеннях до 100 м.

Примітки:

1. В умовах міської та сільської забудови, яка склалася, рішення щодо реконструкції і капітального ремонту житлових та громадських будинків, розміщення нових об'єктів у зонах, що примикають до закритих кладовищ, приймаються за погодженням з місцевими органами державного санітарного нагляду залежно від природних умов (рельєф місцевості, гідрологія тощо) і ступеня інженерного обладнання території.

2. Санітарно-захисна зона закритих кладовищ не змінюється, якщо планується його удруге використовувати для поховання по закінченню кладовищного періоду, і повинна відповідати пунктам 3.5 і 3.6.

4. Гігієнічні вимоги до експлуатації та утримання кладовищ

4.1. У залежності від рельєфу ділянки, озеленення або інших природних умов проектують і будують кладовища таких типів:

- регулярного типу - на ділянках зі спокійним рельєфом;

- ландшафтні - на ділянках зі складним рельєфом;

- змішаного типу - з виділенням однієї частини території на ландшафтні опорядкування, з організацією в іншій його частині секторів поховання по регулярній схемі.

4.2. Уся територія кладовища повинна бути поділена на ділянки-сектори (з метою скорочення шляху переносу труни від катафалка до могили розміри секторів не повинні перевищувати 40 х 60 м), які відокремлюються поміж собою дорогами шириною до 3,5 м з розрахунку одностороннього руху. Місця для роз'їзду автотранспорту повинні розташовуватись на перехресті доріг і мати радіус повороту. Проїжджа частина центральної дороги (алеї) повинна бути шириною 6,5 м, а на кладовищах великих міст до 9 м. Ширина тротуарів на центральній дорозі - не менше 1,5 м, на інших дорогах - не менше 0,75 м.

Центральні дороги на кладовищах повинні мати тверде покриття, другорядні - ґрунтове, поліпшене гравієм чи шлаком; доріжки між могилами - ґрунтові.

4.3. Вхідна зона, зона траурних церемоніалів, адміністративно-господарська зона та центральні дороги (алеї) кладовищ у містах повинні бути обладнані штучним освітленням (РДІ 204 УРСР 007-79).

4.4. Могили повинні мати глибину не менше 1,5 м, довжину не менше 2 м, ширину - 1 м. Відстань між могилами не менше 1 м з довгого боку і 0,5 м з короткого. Площа на одну могилу 5 м2 для дорослих і 4 м2 для дітей. При похованні тіла померлого в сидячому положенні товщина шару ґрунту над трупом має бути не менше 1 м. Висота надмогильного горбка 0,5 м.

Після просадки ґрунту на могилі може бути установлений пам'ятник. Установлення пам'ятників зимою не допускається.

4.5. У містах з населенням більше 1 млн. чоловік на ділянках кладовищ слід передбачати території для розміщення крематоріїв і поховання праху в урнах. Розміри ділянки для урн з прахом після кремації 2 м2, глибина поховання не нормується.

4.6. Допускається улаштування на території кладовища сімейних склепів. Виділення ділянок під будівництво, архітектурно-планувальні рішення та умови поховання в кожному конкретному випадку узгоджуються з місцевими закладами санепідслужби. Поховання померлих у сімейних склепах повинно здійснюватись у металевих, герметично запаяних трунах.

4.7. Поховання в братських могилах в мирний час забороняється і можливе тільки в екстремальних ситуаціях (при катастрофах, землетрусах тощо). При необхідності поховання в братських могилах слід дотримуватися наступних правил:

- максимальна кількість трупів, які укладаються в одну могилу, не повинна перевищувати 100;

- відстань між трунами в ряду повинна бути не меншою 0,5 м;

- глибина братських могил при похованні в два ряди повинна бути не меншою 2,5 м; дно могили вище максимального рівня стояння ґрунтових вод - не менше ніж на 0,5 м;

- при похованні в два ряди між ними повинен бути прошарок ґрунту товщиною 0,5 м; труни верхнього ряду повинні бути розміщені над проміжками між трунами нижнього ряду;

- для аерації братської могили необхідне улаштування як мінімум 2-х вентиляційних труб, заповнених рихлим матеріалом (торф тощо), виведених на (1 - 1,5) м вище поверхні надмогильного горбка, висота якого над поверхнею ґрунту повинна бути не меншою 0,75 м;

- забороняється ексгумація з братських могил окремих останків для перепоховання;

- перепоховання з братських могил може бути дозволене тільки при умові, що всі поховані в ній будуть повністю перенесені в інше місце.

4.8. На міських кладовищах повинні бути відведені ділянки для поховання трупів невідомих та самотніх громадян.

4.9. Водозабезпечення будівель, розміщених на території кладовищ і крематоріїв, здійснюється шляхом приєднання їх до мережі міського водопроводу або улаштування спеціально для цієї мети свердловин. Якість води повинна відповідати вимогам ГОСТ 2874-82. Допустима відстань між свердловинами і місцями поховання встановлюється в кожному конкретному випадку з урахуванням геологічної та гідрологічної характеристики місцевості, а також розмірів депресійної воронки, яка виникає в процесі експлуатації свердловини, але не менша 100 м.

Примітка: Забороняється прокладання транзитної міської (селищної) мережі централізованого господарського водопостачання і каналізації по території кладовища.

4.10. Міське кладовище повинне бути обладнане самостійною системою для поливу зелених насаджень. Враховуючи те, що не завжди є можливість організації самостійних джерел і систем водопостачання для поливання зелених насаджень на кладовищі, дозволяється підведення до території кладовища водопровідних мереж господарсько-питного призначення від міських і сільських комунікацій з подальшим поверхневим розгалуженням безпосередньо на території кладовища. Підземне прокладання водопровідних мереж на території кладовища недопустиме, так як може привести до забруднення води в мережах. Крім того, при аварійних ситуаціях можуть бути зруйновані могили. В сільських населених пунктах з цією метою використовується вода шахтних колодязів або поверхневих водоймищ. При виборі місця і улаштуванні колодязів біля кладовищ (не ближче ніж 20 м від місця поховання з урахуванням напрямку руху ґрунтових вод від колодязя) повинні бути вилучені умови можливого забруднення води продуктами розкладу трупів (РДІ 204 УРСР 007-79).

4.11. Територія кладовища повинна регулярно прибиратися (очищатися від сміття, опалого листя), поливатися в літній період, пішохідні доріжки

повинні зимою посипатися піском. На кладовищі повинні бути спеціальні місця для встановлення контейнерів для збору зів'ялих квітів, вінків, сміття.

4.12. Відповідальність за збереження могил, пам'ятників, написів на них і підтримання порядку на території кладовища лежить на адміністрації кладовища.

4.13. Охорона праці працівників ритуальної служби. Необхідно забезпечити могилокопачів технікою, спецодягом і шанцевими інструментами, обладнати кімнати побуту, місця обігрівання і просушування одягу, дотримуватися правил особистої гігієни, періодичності і порядку проходження медоглядів.

5. Гігієнічні вимоги до перевезення та до порядку проведення поховання

5.1. Поховання померлих або їх праху після кремації здійснюється тільки на території кладовищ або в колумбаріях при наявності свідоцтва про смерть.

5.2. За умови настання смерті в лікувальних закладах поховання померлого, як правило, здійснюється без завезення додому або, у випадку прохання рідних, тіло померлого перед похованням дозволяється завезти додому для прощання на строк, який не перевищує однієї доби. В таких випадках тіло померлого повинно бути забальзамоване і охолоджене.

5.3. Забороняється завезення померлого додому у випадку, якщо причиною смерті були особливо небезпечні інфекційні хвороби (холера, чума, віспа, сибірка та ін.) або інфекційні захворювання нез'ясованої етіології, а також при виражених процесах розкладу трупа.

Примітка: Порядок поховання померлих від особливо небезпечних інфекцій визначається спеціальними правилами Міністерства охорони здоров'я України.

5.4. Перевезення і поховання померлих в усіх випадках слід здійснювати в трунах. Для забезпечення оптимальних умов розкладу і мінералізації трупа доцільно використовувати дерев'яні труни.

5.5. При виготовленні трун із штучних матеріалів останні повинні мати узгоджені з Міністерством охорони здоров'я України та затверджені в установленому порядку технічні умови і позитивний висновок державної санітарно-гігієнічної експертизи на вироби.

5.6. Перевезення трупа до місця поховання може здійснюватися будь-яким транспортом. При перевезенні померлого залізничним і авіаційним транспортом труп повинен бути попередньо забальзамованим і покладеним у

металеву, герметично запаяну труну, яку необхідно помістити у дерев'яний ящик для транспортування у багажному відділенні.

5.7. У числі обов'язкових документів при оформленні перевозу трупа померлого від місця, де наступила смерть, до місця поховання (другий район, область, місто) повинна бути довідка-дозвіл на його перевезення, видана за місцем смерті територіальною санітарно-епідеміологічною станцією при пред'явленні висновку лікувального закладу про причину смерті. Санепідстанція має право видати довідку-дозвіл на перевезення трупа тільки в тому випадку, коли строк перевезення не буде перевищувати 5-ти діб.

6. Гігієнічні вимоги до перепоховання останків померлого

6.1. При необхідності перенесення останків померлого в інше місце, перепоховання, з метою епідемічної безпеки, потрібно проводити після закінчення строку від моменту поховання, який би гарантував повну загибель патогенної мікрофлори в ґрунті на рівні глибини поховання: одного року в піщаному ґрунті і 3-х років у зволожених ґрунтах важкого механічного складу і глиняних ґрунтах. Ексгумацію бажано проводити в холодний період року в присутності медичного працівника.

6.2. Дозвіл на вилучення останків померлого з могили і їх перепоховання в іншому місці оформляється органами місцевої виконавчої влади. Висновок про допустимість і умови перепоховання надається місцевими органами державної санепідемслужби при наявності дозволу на його проведення і висновку лікувального закладу про причину смерті померлого, тіло якого ексгумується.

6.3. Вийнята із могили труна встановлюється в дерев'яний ящик. Проміжок між стінками труни і ящика необхідно заповнити матеріалом, який добре поглинає вологу (сухий торф, тирса, хлорне вапно тощо). Якщо труна зруйнована, останки померлого кладуть у нову труну, закривають щільно кришкою і встановлюють у ящик.

6.4. Могилу після ексгумації негайно засипають, а поверхню ґрунту розрівнюють і засівають травою.

6.5. Перевезення останків померлого проводять з дотриманням правил відповідно до пунктів 5.6, 5.7.

6.6. Терміни, обумовлені пунктом 6.1, не поширюються на випадки, коли ексгумація трупа проводиться на вимогу слідчих органів і прокуратури.

6.7. У випадку, коли необхідна повна ліквідація діючого кладовища, проводиться перепоховання усіх останків на інше кладовище з дотриманням

правил ексгумації і перевозу, які викладені в цьому документі. Територія ліквідованого кладовища може бути використана для улаштування зеленого масиву громадського використання.

7. Гігієнічні вимоги до закриття та реконструкції кладовищ

7.1. Закриття або ліквідація кладовищ, а також використання його для повторного поховання проводиться за погодженням з місцевими органами державної санепідемслужби.

7.2. Використання закритого кладовища або окремих ділянок діючого кладовища для повторного поховання (поховання труни в родинну могилу) може бути допущене тільки після завершення кладовищного періоду (не раніш, ніж через 20 років після останнього захоронення) за погодженням з місцевими органами державної санітарно-епідеміологічної служби. Поховання урни з прахом у родинну могилу дозволяється незалежно від часу, що пройшов від попереднього поховання в неї труни.

Примітка: В окремих випадках, якщо кладовище розміщене в сприятливих грунтових умовах, кладовищний період по узгодженню із місцевими органами санітарно-епідеміологічної служби може бути зменшений до 15 років.

7.3. При повному використанні територій під захоронення і неможливості проведення повторного поховання кладовище закривається. Території закритих кладовищ після завершення кладовищного періоду, при відповідному рівні упорядкування, можуть бути відведені під парки та сквери.